

RICHARD N. NASH OBCHODNÍK S DEŠTĚM

Překlad | Jiří Josek

Režie | Zdeněk Bartoš

Dramaturgie | Martina Pokorná

Výprava | Michaela Semotánová

Hudba | Jiří Švec

Curry, rančer | Jindřich Skopec

Betty, jeho dcera | Magdaléna Hnilíčková

Joe, jeho starší syn | Petr Németh

Jim, mladší syn | Daniel Mišák

Šerif Thomas | David Beněš

Fil, jeho zástupce | Pavel Richta

Bill Starman | Petr Urban nebo Vuk Čelebić

PREMIÉRA
4. ČERVNA 2022

O AUTOROVÍ

Richard N. Nash
* 8. 6. 1913 † 11. 12. 2000

Americký dramatik, spisovatel a scénárista se narodil pod jménem Nathan Richard Nussbaum ve Philadelphii jako nejmladší ze šesti dětí a jediný syn německého bulvárního novináře a jeho ženy. Když mu bylo 16 let, otec zemřel a Nathan vyrůstal v rodině mezi samými ženami, podobně jako jeho nejslavnější ženská postava Betty Curryová mezi samými muži. Jeho matka Jenny Nussbaumová vedla v nelehké době finanční krize rodinný obchod s potravinami, výchova dospívajícího syna tak připadla starším sestrám. Mladík měl sen stát se spisovatelem, v psaní pro školní časopis i v příležitostném přispívání do novin ho nejvíce podporovala sestra Mae, která mu dodávala sebe-důvěru pro publikování prvních pokusů. Právě ona se podle jeho slov později stala předobrazem Betty.

Nathan vystudoval angličtinu a filozofii na Pennsylvánské Univerzitě, kde později sám vyučoval autorské psaní. V roce 1935 se poprvé oženil a s manželkou, herečkou Helenou Taylorovou a malým synem Christopherem se přestěhoval do Los Angeles. Tam si jako začínající scénárista dal pseudonym, pod nímž se později proslavil. Jméno Nash údajně vybral z telefonního seznamu. Na Richarda si ovšem jeho blízcí nikdy nezvykli, pro ně byl vždycky Nate.

Začátkem 40. let se rozvedl a přesídlil do New Yorku. Po necelý rok trvajícím druhém manželství zakotvil ve svazku s herečkou a moderátorkou Catherine Copelandovou, s níž měl dvě dcery. Stále pokračoval v psaní pro Hollywood, mimo jiné spolupracoval s magnátem Samuelem Goldwynem ze společnosti Metro Goldwyn Mayer. Napsal například libreto k filmové verzi Gershwinovy kultovní opery *Porgy a Bess*.

Celý život psal Nash pro divadlo i televizi. Nejznámějšími hrami jsou *Rozloučení v Imsfordu*, *Pozor jaguár*, *Děvčata z Brook Walley*, *Hrst ohně* nebo *Divoká kočka*. Absolutním hitem se ovšem stal *Obchodník s deštěm*, který má i muzikálovou verzi s názvem *110 ve stínu*. Oblíbené je i filmové zpracování z roku 1954 s Katharine Hepburnovou a Burtem Lancasterem.

Plakát filmu *Obchodník s deštěm* (*The Rainmaker*) z roku 1954

„Vy mou nabídku přijmete, protože aspoň jednou v životě musíte hrát vabank a vsadit i na podvodníka.“

Postupem času přidal Nash i beletrii, dva z jeho románů – *Východní vítr*, *dešť* a *Poslední magie* – se staly v Americe bestsellery. Zajímavý osud měl román *Cry Macho*, který se autor marně snažil už od poloviny 70. let udat jako filmový scénář. Přepsal ho tedy do románové podoby. Po úspěchu knižního vydání se o něj filmaři začali prát a Nash jim prodal tentýž scénář, který předtím odmítali, aniž by změnil jedinou čárku. Natáčení se však dlouho odkládalo, a tak měl film v režii Clint Eastwooda premiéru až v roce 2021.

V 70. letech nabyt Nash dojmu, že ho kritika bere jako autora, který už nemá divadlu nebo literatuře co přinést, a tak si zvolil nový pseudonym, pod nímž začal psát znovu od nuly. Pod jménem John Roc vydal román *Zimní krev* a hru *Oheň!* Novou autor-skou identitu se mu podařilo utajit přede všemi kromě své nejbližší rodiny. Že je John Roc tatáž osoba jako Richard N. Nash, vyšlo najevo až při vzpomínkové bohoslužbě za něj v roce 2001.

NASH V KONTEXTU AMERICKÉ DRAMATIKY

Richard N. Nash se řadí mezi nebyválně silnou sestavu amerických dramatiků své generace.

Nejstarší z nich, **Eugene O'Neill**, se sice narodil o čtvrt století dříve, téžisté jeho tvorby ale spadá do téhož období. Jediný americký dramatik, který kdy získal Nobelovu cenu, proslul především temnými rodinnými dramaty *Smutek sluší Elektře* a *Cesta dlouhým dnem do noci*.

Mistr propracovaných ženských postav **Tennessee Williams** vycházel z psychologických studií Sigmunda Freuda a Carla Gustava Junga. Jeho hrdinky z dramatu *Kočka na rozpálené plechové střeše*, *Tramvaj do stanice Touha*, *Sestup Orfeův* nebo *Vytetovaná růže* jsou zmítány psychosexuálními úzkostmi a traumaty a uvězněny v konzervativním jižanském prostředí.

Arthur Miller byl společensky nejangažovanější, ve hře *Smrt obchodního cestujícího* zpochybňoval americký sen o úspěchu, v historické alegorii *Čarodějky ze Salemu* zase upozorňoval na politické dění v období maccarthysmu.

Nejmladší z těchto autorů **Edward Albee** psal absurdní dramata, v nichž zapojoval proud vědomí a další moderní literární prostředky. Jeho vrcholným dílem je komorní hra *Kdo se bojí Virginie Woolfové*.

Richard N. Nash je z celé skupinky neoptimističtější, jeho hrdinové nekončí tak bezvýhodně jako většina postav jeho kolegů. Společně s nimi má ale vnímání okolního světa, který se právě v polovině 20. století v Americe zásadně proměňuje. Ženy se zatím příliš neemancipují, ale začínají si uvědomovat své postavení. Často jde u těchto autorů o střet s okolním světem, ať už v rámci rodiny nebo širšího společenství. Zásadní je psychologická propracovanost postav a důraz na realističnost.

VELKÉ SUCHO V TEXASU

Ačkoli Nash situoval svého *Obchodníka s deštěm* do západnější položených států, jeho hra byla zjevně inspirována sedmiletým obdobím sucha, které postihlo Texas v letech 1950 až 1957. Hra měla světovou premiéru v divadle Cort Theatre v New Yorku v roce 1954, tedy zhruba v polovině období, během něhož na území druhého největšího amerického státu nespadla jediná dešťová kapka. Po celém Texasu děti vyrůstaly, aniž by kdy viděly tekoucí vodu v potoce nebo cítily dešť, který jim stékal po tvářích. Vítr přinášel pouze prachové bouře, v nichž se dusili lidé i zvířata. Půda vysychala a praskala, sucho decimovalo celá stáda. Pokud si to mohli dovolit, rančeři posílali svůj dobytek na zelené pastviny mimo stát. Pokud nemohli, svá stáda prodávali a stěhovali se do měst. V 50. letech zaniklo na sto tisíc farem, texaský venkov se z tohoto období nikdy plně nevzpamatoval. Nakonec zasáhla vláda, která dodala rančérům nouzové dodávky krmiva v obrovském rozsahu. Dešť se do Texasu vrátil po dlouhých letech právě v době, kdy na svou inspekční cestu kvůli suchu přiletěl do San Angela prezident Dwight Eisenhower. Říká se, že proto od té doby San Angelo volí republikány.

Fotografie z premiéry hry *Obchodník s deštěm* v divadle Cort Theatre v New Yorku z roku 1954. Zleva Joseph Sullivan, Geraldine Page, Cameron Prud'homme, Darren McGavin a Albert Salmi. Zdroj: Wikidokumentaries

„Celej život mám problémy s lidma, jako jste vy. Vždycky jsem s nima prohrával, ale přísámbohu, že tentokrát ne!“

VYVOLÁVAČI DEŠTĚ

- Už od pradávna se lidé snažili ovlivnit počasí k obrazu svému. Indiáni (podobně jako afričtí domorodci) přivolávali dešťové srážky tancem, každý kmen měl svá přesně daná pravidla pro rituály. Dešť vyvolával výhradně šaman, který vytvářel obřad, při němž si pomocí bubnování dodával energii.
- V roce 1916 nabídl své služby městské radě v kalifornském San Diegu Charles Hattfield, který tvrdil, že město a jeho okolí zbaví katastrofálního sucha. Sám sebe nazýval „urychlivačem vlhkosti“. K obloze tehdy vypustil směs chemikálií. Následoval prudký liják, který s přestávkami trval téměř celý měsíc a způsobil mohutné záplavy. Protrhla se při nich hráz jednoho z městských rezervoárů na vodu, při havárii zemřelo více než dvacet lidí. Hattfield byl rád, že neskončil za mřížemi a ze slíbené odměny neviděl ani cent. Dnešní experti však jeho schopnosti zpochybňují, údajně tento obchodník s deštěm pouze využíval svých hlubokých znalostí meteorologie, díky nimž dešť spíše předvídal než přivolával.
- Po druhé světové válce spustily Spojené státy program Cirrus, v jehož rámci zkoušely vyprovokovat v některých oblastech zvýšené srážky. Americký chemik a meteorolog Vincent Schaefer tehdy vynalezl metodu, jak pomocí suchého ledu zvětšit objem mraku. Z práškovacích letadel nechal nad Novým Mexikem rozpráshit jodid stříbrný a způsobil tak, že se rozpršelo.
- V polovině 80. let, v čase černobylské katastrofy, se sovětské letectvo pokusilo poručit větru a dešti a pomocí metody osévání mraků údajně přesměrovat spád z ukrajinské jaderné elektrárny tak, aby nezasáhl Moskvu.
- Den před zahájením letní olympiády v Pekingu v roce 2008 vystřelily čínské úřady do atmosféry tisícovku malých raket a předčasně tím spustily liják, který pak na druhý den nemohl narušit zahajovací ceremoniál her. Obloha byla čistá.
- V dnešní době už nabízejí zruční obchodníci v Evropě i Americe organizátorům svateb „zaručený den bez deště“ s použitím dronů. Byznys s deštěm tak kvete možná víc než kdykoli dříve.

Inspice | **Rudolf Voborník**
Náповěda | **Kateřina Pokorná**
Světla | **Roman Deršák**
Zvuk | **Radek Šnajdr**
Garde | **Eliška Jagobová**
Vlášenky | **Jana Chroustová**
Rekvizity | **Petr Bařina**

Autorská práva k dramatickému textu v České republice zastupuje DILIA, divadelní, literární, audiovizuální agentura, z.s. Krátkého 143/1, 190 00 Praha 9.

Zřizovatelem Západočeského divadla je město Cheb.
Inscenace vznikají za finanční podpory Ministerstva kultury ČR a Karlovarského kraje.
Ředitel | **Jan Svoboda**
Umělecký šéf | **Zdeněk Bartoš**

Program připravila | **Martina Pokorná**
Grafická úprava | **Jan Krčál**
Foto | **Michal Mráka**

Informace a prodej vstupenek v obchodním oddělení divadla, tel.: **354 432 522**, nebo na obchodni@divadlocheb.cz
Rezervace on-line na www.divadlocheb.cz

Cena programu 20 Kč

